DOI: 10.32751/2310-4910-2021-28-2-3

УДК 614.2-056.22

О. В. СЕЛЮК, А. А. ВОРОНКО

Українська військово-медична академія, м. Київ, Україна

Структура первинної захворюваності військовослужбовців Збройних Сил України за контрактом у 2020 році

Метою роботи була оцінка структури первинної захворюваності військовослужбовців Збройних Сил України за контрактом на сучасному етапі.

Матеріали та методи. *Досліджені звіти догоспітальної ланки Командування Медичних сил Збройних Сил України щодо показників первинної захворюваності за класами хвороб військовослужбовців Збройних Сил України за контрактом (форма 2/мед) за 2020 р.*

Результати та обговорення. *Відповідно до показників первинної захворюваності, первинні звернення, направлення на госпіталізацію і захворюваність з тимчасовою втратою працездатності у випадках військовослужбовців Збройних Сил України за контрактом переважають хвороби органів дихання, органів травлення, системи кровообігу і хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини. Згідно з показником захворюваності з тимчасовою втратою працездатності в днях до цих захворювань додаються травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників. Основною причиною звільнення з військової служби за станом здоров'я військовослужбовців Збройних Сил України за контрактом є розлади психіки та поведінки, хвороби системи кровообігу і травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників. Провідною причиною летальності цієї категорії військовослужбовців Збройних Сил України є хвороби системи кровообігу, травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників.*

Висновки. *Визначені провідні захворювання в структурі первинної захворюваності військовослужбовців Збройних Сил України за контрактом на сучасному етапі. Обґрунтована доцільність дослідження їхнього впливу на перебіг сучасної бойової травми та вплив бойової травми на перебіг цих захворювань.*

Ключові слова: *первинна захворюваність, структура, класи хвороб, військовослужбовці.*

Стан здоров'я населення є одним із найважливіших соціальних індикаторів суспільного прогресу, потенціалом економічного зростання та безпеки держави, що посідає провідне місце у системі цінностей цивілізованих країн і відображає благополуччя нації. Здоров'я обумовлює кількість і якість

трудового потенціалу країни, який забезпечує добробут населення, економічне зростання, обороноздатність, незалежність держави [11, 15].

Сучасна структура первинної захворюваності працездатного населення нашої держави за основними класами хвороб має такий розподіл рейтингових місць: перше місце посідають хвороби органів дихання, друге – хвороби сечостатевої системи, третє – травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників, четверте – хвороби шкіри та підшкірної клітковини, п'яте – хвороби системи кровообігу [7, 11, 15].

У доступній науковій медичній літературі є лише поодинокі публікації щодо структури первинних звернень за медичною допомогою військовослужбовців під час проведення антитерористичної операції (АТО)/операції Об'єднаних сил (ООС), згідно з якими після травм та отруєнь провідні місця посідають хвороби органів дихання, органів травлення, шкіри, кістково-м'язової системи та сполучної тканини, системи кровообігу та інфекційні хвороби [5].

Реформування системи охорони здоров'я в державі спрямоване на поліпшення медичного обслуговування населення загалом і військовослужбовців зокрема. Збереження і підтримка високої боєздатності Збройних Сил (ЗС) України та інших військових формувань неможливе без сучасного медичного забезпечення військовослужбовців. Досягти цього можна лише за умови активної співпраці Міністерства оборони України з цивільною системою охорони здоров'я в межах єдиного медичного простору – всебічно збалансованої система охорони здоров'я, яка на основі впровадження передового світового досвіду, спрямованого на оптимальне використання сил і засобів, спроможна виконувати завдання за призначенням у мирний і воєнний часи [6, 12].

Аналіз літератури свідчать про фактичну відсутність досліджень щодо особливостей первинної захворюваності на внутрішні хвороби у військовослужбовців, що можуть бути первинними (коморбідними) до сучасної бойової травми, зокрема в учасників АТО/ООС. Ці захворювання можуть негативно впливати на перебіг бойової травми, так само як і бойова травма може обтяжувати їхній перебіг, що й обумовило актуальність цього дослідження та визначило його мету.

Мета дослідження – оцінка структури первинної захворюваності військовослужбовців ЗС України за контрактом на сучасному етапі.

Матеріали та методи

Дослідили звіти догоспітальної ланки Командування Медичних сил ЗС України щодо показників первинної захворюваності за класами хвороб військовослужбовців ЗС України за контрактом (форма 2/мед) за 2020 р. У дослідження не ввійшли показники первинної захворюваності військо-

вослужбовців строкової служби і військовослужбовців офіцерського складу за призовом, що не залучаються до проведення ООС.

Оцінювали такі показники первинної захворюваності: первинні звернення, направлення на госпіталізацію, захворюваність з тимчасовою втратою працездатності у випадках і днях, звільнення за станом здоров'я з військової служби і летальність. Аналізували структуру цих показників за класами хвороб в структурі загальної первинної захворюваності (за всіма класами хвороб).

Результати та їх обговорення

Структура первинних звернень та госпіталізацій військовослужбовців ЗС України за контрактом за класами хвороб у 2020 р. наведена в табл. 1 та 2 відповідно.

У структурі первинних звернень та госпіталізацій перші місця посідають хвороби органів дихання (відповідно 41 та 31%) та хвороби органів травлення (в обох випадках 11%). Якщо в структурі первинних звернень третє місце належить хворобам кістково-м'язової системи та сполучної тканини, в структурі госпіталізацій цей клас посідає четверте місце (див. табл. 1 та 2).

Таблиця 1

Структура первинних звернень військовослужбовців ЗС України за контрактом у 2020 р.

Клас	Первинні звернення	
	Абс.	%
Хвороби органів дихання	55 792	41
Хвороби органів травлення	15 357	11
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	11 364	9
Хвороби системи кровообігу	10 214	8
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	9 518	7
Інші	32 441	24

Таблиця 2

Структура госпіталізацій військовослужбовців ЗС України за контрактом у 2020 р.

Клас	Госпіталізації	
	Абс.	%
Хвороби органів дихання	15 016	31
Хвороби органів травлення	5 373	11
Хвороби системи кровообігу	5 110	11
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	4 829	10
Інші	18 156	37

У структурі захворюваності з тимчасовою втратою працездатності (у випадках) переважають хвороби органів дихання, які були причиною 44% такої госпіталізації (табл. 3), та привели до найбільшої кількості діб госпіталізації (31%, табл. 4). Проте за кількістю діб госпіталізації на другому місці виявилися травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників (13% всіх госпіталізацій), які не входили до п'ятірки класів як за первинними зверненнями, так і за кількістю госпіталізацій та випадків госпіталізацій. Це можна пояснити тривалим періодом відновлювального лікування і медичної реабілітації пацієнтів із сучасною бойовою травмою [3].

Таблиця 3

Структура захворюваності з тимчасовою втратою працездатності у випадках військовослужбовців за контрактом у 2020 р.

Клас	Захворюваність з тимчасовою втратою працездатності (випадки)	
	Абс.	%
Хвороби органів дихання	39 741	44
Хвороби органів травлення	8 754	10
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	8 408	9
Хвороби системи кровообігу	6 550	7
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	5 221	6
Інші	21 306	24

Таблиця 4

Структура захворюваності з тимчасовою втратою працездатності в днях військовослужбовців за контрактом у 2020 р.

Клас	Захворюваність з тимчасовою втратою працездатності (діб госпіталізації)	
	Абс.	%
Хвороби органів дихання	227 828	31
Травми, отруєння тощо	93 100	13
Хвороби органів травлення	73 690	10
Хвороби системи кровообігу	70 473	10
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	62 576	9
Інші	199 989	27

Зовсім інша структура причин звільнення з лав ЗС України військовослужбовців контрактної служби за станом здоров'я, в якій перше рейтингове місце посідають розлади психіки і поведінки (22%), друге хвороби системи кровообігу (18%) і третє – травми та отруєння (14%) (табл. 5).

У структурі летальності військовослужбовців ЗС України за контрактом перше рейтингове місце посідають хвороби системи кровообігу (42%), друге, неочікувано, травми та отруєння (32%) (табл. 6).

Таблиця 5

**Структура звільнень з військової служби за станом здоров'я
військовослужбовців ЗС України за контрактом у 2020 р.**

Клас	Звільнення з військової служби	
	Абс.	%
Розлади психіки та поведінки	245	22
Хвороби системи кровообігу	205	18
Травми, отруєння тощо	160	14
Інші	508	46

Таблиця 6

**Структура летальності серед військовослужбовців ЗС України
за контрактом у 2020 р.**

Клас	Летальність за класом хвороб	
	Абс.	%
Хвороби системи кровообігу	68	42
Травми, отруєння тощо	52	32
Хвороби органів травлення	12	7
Новоутворення	12	7
Інші	20	12

За даними Генерального штабу ЗС України, станом на 13.12.2020 за рік було поранено 332 бійці (бойові санітарні втрати ЗС України), що знайшло відображення у високому показнику терміну госпіталізації (93 100 діб, 13% усіх госпіталізацій).

Сучасна бойова травма має суттєві ускладнення і наслідки, що негативно впливають на стан здоров'я постраждалих і, відповідно, на їхню придатність до військової служби за станом здоров'я [3]. Цим пояснюється третє

рейтингове місце класу «Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників» серед причин звільнення з військової служби за станом здоров'я військовослужбовців ЗС України за контрактом.

Перше рейтингове місце класу «Розлади психіки та поведінки» серед причин звільнення з військової служби за станом здоров'я військовослужбовців ЗС України за контрактом можна пояснити суттєвою поширеністю посттравматичних стресових розладів в учасників АТО/ООС [4, 14].

За даними Генерального штабу ЗС України, станом на 13.12.2020 за 2020 р. рік у боях на Сході України загинуло 49 українських бійців (бойові безповоротні втрати ЗС України). Цим пояснюється друге рейтингове місце класу «Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників» у структурі летальності.

Важливою складовою системи національної безпеки є охорона та зміцнення здоров'я військовослужбовців. Патологію внутрішніх органів у військовослужбовців з бойовою травмою в умовах сучасних військових конфліктів слід поділяти на первинну і вторинну [1, 13]. Під первинною патологією внутрішніх органів розуміються коморбідні до бойової травми внутрішні хвороби, значна поширеність яких обумовлює необхідність комплексного підходу щодо оцінки таких пацієнтів для попередження ускладнень і, відповідно, подовження професійного довголіття військовослужбовців, що є актуальним для військової медицини.

Під вторинною патологією внутрішніх органів у військовослужбовців з бойовою травмою в умовах сучасних військових конфліктів розуміють внутрішні захворювання, що виникають як ускладнення цієї бойової травми [8, 13].

Сьогодні відомо, що наявні коморбідні внутрішні захворювання негативно впливають на перебіг сучасної бойової травми, так само як і бойова травма має негативний вплив на перебіг цих хвороб [1–3, 8, 9], що так само негативно впливає на стан здоров'я військовослужбовців із сучасною бойовою травмою, їхню придатність до військової служби за станом здоров'я – професійне довголіття. Однак механізми та особливості такого взаємного обтяжливого впливу до сьогодні остаточно не вивчені, що є надзвичайно актуальним для військової медицини, оскільки має суттєвий вплив на подовження професійного довголіття військовослужбовців. Так само подовження професійного довголіття висококваліфікованого (з бойовим досвідом) військовослужбовця навіть на 1 рік дає разючий економічний ефект [1].

Висновки

1. За показниками первинного звернення, госпіталізації та захворюваності з тимчасовою втратою працездатності у військовослужбовців ЗС України за контрактом у 2020 р. переважають хвороби органів дихання,

органів травлення, системи кровообігу та хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини.

2. У структурі захворюваності з тимчасовою втратою працездатності у військовослужбовців ЗС України за контрактом у 2020 р. за терміном лікування переважають класи «Хвороби органів травлення» та «Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників».

3. Основною причиною звільнення з військової служби за станом здоров'я військовослужбовців ЗС України за контрактом у 2020 р. були порушення психіки та поведінки.

4. Провідними причинами смерті військовослужбовців ЗС України за контрактом у 2020 р. були хвороби системи кровообігу, травми та отруєння.

Перспективи подальших досліджень. Планується подальше вивчення впливу окремих груп хвороб та окремих нозологічних одиниць з досліджених класів хвороб на показники первинної захворюваності.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів

Список використаної літератури

1. Буженко А. І. Коморбідність у хворих на артеріальну гіпертензію чоловіків мобілізаційного віку і військовослужбовців: поширеність та перебіг: дис. ... канд. мед. наук: 14.01.02. Київ, 2017. 158 с.
2. Воєнно-польова терапія: підручник / Г. В. Осьодло та ін.; за ред. А. В. Верба. Київ: Чалчинська Н. В., 2017. 620 с.
3. Воєнно-польова хірургія: підручник / Я. Л. Заруцький та ін.; за ред. Я. Л. Заруцького, В. М. Запорожана. Одеса: ОНМедУ, 2016. 416 с.
4. Друзь О. В., Черненко І. О. Напрямки медико-психологічної профілактики постстресових психічних розладів у учасників локальних бойових дій. *Український вісник психоневрології*. 2017. Т. 25. Вип. 1(90). С. 45–48.
5. Жаховський В. О., Лівінський В. Г., Бойчак М. П., Осьодло Г. В. Організація терапевтичної допомоги військовослужбовцям під час антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил. *Сучасні аспекти військової медицини*. 2020. Вип. 27(2). С. 23–37.
6. Жаховський В. О., Лівінський В. Г., Кудренко М. В., Слабкий Г. О. Функціонування Медичних сил Збройних Сил України в умовах реформування системи охорони здоров'я в Україні. *Україна. Здоров'я нації*. 2020. № 4(62). С. 24–33.
7. Індекс здоров'я. Україна-2018: Результати загальнонаціонального дослідження / Укл. Степурко Т. Г. та ін. Київ, 2018. 172 с.

8. Казмирчук А. П., Мясников Г. В., Сидорова Н. Н., Сидорова Л. Л. Патология внутренних органов при боевой травме. Реестр пострадавших в зоне проведения антитеррористической операции. *Сучасні аспекти військової медицини*. 2014. Вип. 21. С. 44–49.
9. Казмирчук А. П., Мясников Г. В., Сидорова Л. Л., Сидорова Н. Н. Предварительные результаты ретроспективного анализа историй болезни пострадавших в зоне проведения антитеррористической операции. *Сучасні аспекти військової медицини*. 2015. Вип. 22(1). С. 23–37.
10. Казмирчук А. П., Дрюк М. О., Денисенко І. Г., Циц О. В. Організація надання спеціалізованих видів медичної допомоги пораненим, травмованим та хворим учасникам АТО. *Сучасні аспекти військової медицини*. 2016. Вип. 23. С. 34–44.
11. Нагорна А. М., Басанець А. В., Кононова І. Г., Медведовська Н. В., Гвоздецький В. А. Стан здоров'я населення працездатного віку та ефективність функціонування системи охорони здоров'я України. *Україна. Здоров'я нації*. 2021. № 1 (63). С. 5–22.
12. Савицький В. Л., Тодуров І. М., Якимець В. М., Печиборщ В. П., Купець В. С., Печиборщ О. В., Якимець В. В. Єдиний медичний простір в реаліях сьогодення. *Україна. Здоров'я нації*. 2020. № 4(62). С. 34–40.
13. Сидорова Н. М. Вторинна патологія серцево-судинної системи у військово-службовців з бойовою травмою – сучасний погляд на проблему. *Військова медицина України*. 2018. № 1. С. 43–53.
14. Черненко І. О. Частота та чинники ризику-антиризiku алкоголізації військово-службовців Збройних Сил України учасників локальних бойових дій. *Вісник морської медицини*. 2018. № 3. С. 29–38.
15. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік. МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». Київ, 2017. 516 с.

References

1. Buzhenko, A. I. (2017) Komorbidnist u khvorykh na arterialnu hipertenziiu cholo-vikiv mobilizatsiinoho viku i viiskovosluzhbovtiv: poshyrenist ta perebih (Dys. ... kand. med. nauk). Kyiv. [In Ukrainian].
2. Verba, A. V. (Ed.) (2017). Voienno-polova terapiia. Kyiv : Chalchynska, N. V. [In Ukrainian].
3. Zarutskyi, Ya. L., Zaporozhan, V. M. (Ed.). (2016). Voienno-polova khirurgiia. Odesa : ONMedU. [In Ukrainian].
4. Druz, O. V., Chernenko, I. O. (2017). Napriamky medyko-psykholohichnoi profilak-tyky poststresovykh psykhichnykh rozladiv u uchasnykiv lokalnykh boiovykh dii. *Ukrainskyi visnyk psykhonevrolohi*, 25, 1(90), 45–48. [In Ukrainian].

5. Zhakhovskiy, V. O., Livinskiy, V. H., Boichak, M. P. & Osodlo, H. V. (2020). Orhanizatsiia terapevtychnoi dopomohy viiskovosluzhbovtsiam pid chas antyterorystychnoi operatsii / operatsii Obiednanykh syl. *Suchasni aspekty viiskovoi medytsyny*, 27(2), 23–37. [In Ukrainian].
6. Zhakhovskiy, V. O., Livinskiy, V. H., Kudrenko, M. V. & Slabkiy, H. O. (2020). Funktsionuvannya Medychnykh syl Zbroinykh Syl Ukrainy v umovakh reformuvannya systemy okhorony zdorovia v Ukraini. *Ukraina. Zdorovia natsii*, 4(62), 24–33. [In Ukrainian].
7. Indeks zdorovia. Ukraina-2018: Rezultaty zahalnonatsionalnogo doslidzhennia. (2018). Ukl. Stepurko T. H. Kyiv. [In Ukrainian].
8. Kazmirchuk, A. P., Miasnykov, H. V., Sydorova, N. N. & Sydorova, L. L. (2014). Patolohiia vnutrennykh orhanov pry boevoi travme. Reestr postradavshykh v zone provedeniia antyterrorystycheskoi operatsyy. *Suchasni aspekty viiskovoi medytsyny*, 21, 44–49. [In Russian].
9. Kazmyrchuk, A. P., Miasnykov, H. V., Sydorova, L. L. & Sydorova N. N. (2015). Predvartelnye rezultaty retrospektyvnogo analiza ystoriy bolezny postradavshykh v zone provedeniia antyterrorystycheskoi operatsyy. *Suchasni aspekty viiskovoi medytsyny*, 22(1), 23–37. [In Russian].
10. Kazmirchuk, A. P., Duk, M. O., Denysenko, I. H. & Tsyts O. V. (2016) Orhanizatsiia nadання spetsializovanykh vydiv medychnoi dopomohy poranenyim. Travmovanym ta khvorym uchasnykam ATO. *Suchasni aspekty viiskovoi medytsyn*, 23, 34–44. [In Ukrainian].
11. Nahorna, A. M., Basanets, A. V., Kononova, I. H., Medvedovska, N. V. & Hvozdet'skiy, V. A. (2021). Stan zdorovia naselennia pratsездatnogo viku ta efektyvnist funktsionuvannya systemy okhorony zdorovia Ukrainy. *Ukraina. Zdorovia natsii*, 1(63), 5–22. [In Ukrainian].
12. Savytskyi, V. L., Todurov, I. M., Yakymets, V. M., Pechyborshch, V. P., Kupets, V. Ie. & Yakymets, V. V. (2020). Yedyni medychnyi prostir v realiiakh sohodennia. *Ukraina. Zdorovia natsii*, 4(62), 34–40. [In Ukrainian].
13. Sydorova, N. M. (2018). Vtorynna patolohiia sertsevo-sudynnoi systemy u viiskovosluzhbovtsiv z boiovoi travmoiu – suchasnyi pohliad na problemu. *Viiskova medytsyna Ukrainy*, 1, 43–53. [In Ukrainian].
14. Chernenko, I. O. (2018). Chastota ta chynnyky ryzyku-antyryzyku alkoholizatsii viiskovosluzhbovtsiv Zbroinykh Syl Ukrainy uchasnykiv lokalnykh boiovykh dii. *Visnyk morskoi medytsyny*, 3, 29–38. [In Ukrainian].
15. Shchorichna dopovid pro stan zdorovia naselennia, sanitarno-epidemichnu sytuatsiiu ta rezultaty diialnosti systemy okhorony zdorovia Ukrainy. 2016 rik (2017). Kyiv. [In Ukrainian].

O. V. SELYUK, A. A. VORONKO

Ukrainian Military Medical Academy, Kyiv, Ukraine

Structure of the primary morbidity of servicemen of the Armed Forces of Ukraine under contract in 2020

Summary

The purpose of the study was to assess the peculiarities of the structure of the primary morbidity of the military personnel of the Armed Forces of Ukraine at the present stage.

Materials and methods. The pre-hospital reports of the Command of the Medical Forces of the Armed Forces of Ukraine on the indicators of the primary morbidity by classes of diseases of the Armed Forces of Ukraine contract servicemen (form 2/med) for the year 2020 were investigated.

Results and discussion. According to the indicators of primary morbidity, referrals for hospitalization and morbidity with temporary disability in cases of contracted servicemen of the Armed Forces of Ukraine, diseases of the respiratory system, diseases of the digestive system, diseases of the circulatory system, and diseases of the musculoskeletal system and connective tissue prevail. In terms of morbidity with temporary disability in days, these diseases are joined by injuries, poisoning and some other effects of external factors. The main reason for discharge of contract servicemen from military service of the Armed Forces of Ukraine due to health conditions are mental and behavioral disorders, diseases of the circulatory system, and injuries, poisonings and some other consequences of external factors. The leading causes of mortality in this category of servicemen of the Armed Forces of Ukraine are diseases of the circulatory system, injuries, poisonings and some other effects of external factors, diseases of the digestive organs, and neoplasms.

Conclusions. The leading diseases in the structure of primary morbidity of the servicemen Armed Forces of Ukraine at the present stage are determined. The expediency of studying their influence on the course of up-to-date combat trauma and the influence of combat trauma on the course of these diseases has been substantiated.

Key words: primary morbidity, structure, disease classes, military personnel.

O. B. СЕЛЮК, А. А. ВОРОНКО

Украинская военно-медицинская академия, г. Киев, Украина

Структура первичной заболеваемости военнослужащих Вооруженных Сил Украины по контракту в 2020 году

Резюме

Целью работы была оценка особенностей структуры первичной заболеваемости военнослужащих Вооруженных Сил Украины на современном этапе.

Материалы и методы. Исследованы отчеты догоспитального этапа Командования Медицинских сил Вооруженных Сил Украины о показателях первичной

заболеваемости по классам болезней военнослужащих Вооруженных Сил Украины по контракту (форма 2/мед) за 2020 год.

Результаты и обсуждение. По показателям первичной заболеваемости первичные обращения, направления на госпитализацию и заболеваемость с временной потерей трудоспособности в случаях военнослужащих Вооруженных Сил Украины по контракту преобладают болезни органов дыхания, органов пищеварения, системы кровообращения и болезни костно-мышечной системы и соединительной ткани. По показателю заболеваемости с временной утратой трудоспособности в днях к этим заболеваниям присоединяются травмы, отравления и некоторые другие последствия воздействия внешних факторов. Основной причиной увольнения с воинской службы по состоянию здоровья военнослужащих Вооруженных Сил Украины по контракту являются расстройства психики и поведения, болезни системы кровообращения и травмы, отравления и некоторые другие последствия воздействия внешних факторов. Ведущей причиной летальности этой категории военнослужащих Вооруженных Сил Украины являются болезни системы кровообращения, травмы, отравления и некоторые другие последствия воздействия внешних факторов, болезни органов пищеварения и новообразования.

Выводы. Определены ведущие заболевания в структуре первичной заболеваемости военнослужащих Вооруженных Сил Украины на современном этапе. Обоснована целесообразность изучения их влияния на течение современной боевой травмы и влияние боевой травмы на течение этих заболеваний.

Ключевые слова: *первичная заболеваемость, структура, классы болезней, военнослужащие.*

Стаття надійшла до редакції 13.09.2021